

Türkiye'deki Psikiyatri Uygulamalarında Hasta-Hekim ve Asistan-Eğitici İlişkilerinde Uygunsuz Cinsellik

SEXUAL MISCONDUCT IN PATIENT-PHYSICIAN AND RESIDENT-EDUCATOR RELATIONS IN PSYCHIATRIC PRACTICE IN TURKEY

Haluk A. SAVAŞ*, Ahmet COŞKUN**, Salih ZOROĞLU***, Osman HAYRAN****, H.Serdar GERGERLİOĞLU*****, Oğuz ARKONAÇ*****

* Yrd.Doç.Dr., Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri AD, GAZİANTEP

** Uz.Dr., Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, İSTANBUL

*** Yrd.Doç.Dr., Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi AD, Başk., GAZİANTEP

**** Prof.Dr., Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, M.Ü. Sağlık Eğitim Fakültesi Dekanı, İSTANBUL

***** Dr., Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fizyoloji ABD, Doktora Öğr., KONYA

***** Doç.Dr., Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Psikiyatri Klinik Şefi, İSTANBUL

Özet

Bu çalışmada Türkiye'de 30 ayrı merkezde çalışan 251 psikiyatri asistan, uzman ve akademisyenin hasta-hekim asistan-eğitici arasındaki cinselliğe ilişkin davranışları araştırılmıştır.

67 sorudan oluşan yarı-yapılandırılmış bir anket formuyla psikiyatristlere sosyo-demografik verileri, bir çok etik dilemma ve psikiyatri felsefesine ilişkin sorular sorulmuştur. Bu soruların uygunsuz cinsellikle ilgili olan 4 sorusu ve 6 sosyodemografik veri bu yazıya dahil edilmiş olup diğer konular bu yazıda inceleme konusu yapılmamıştır. Psikiyatristlere hastaları ve/veya eğiticileri ile cinsel ilişkilerinin olup olmadığı sorulmuştur.

Bu çalışmada Türkiye'deki psikiyatristler arasında hastasıyla cinsel ilişkide bulunma oranı %1.2, eğiticiyle cinsel ilişki bulunma oranı %1.6, toplam %2.8 olarak bulundu.

Ülkemizdeki bu oranların dünyada tespit edilen oranlardan düşük olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte dünyada olduğu gibi ülkemizde de hasta-hekim, hekim-eğitici arası cinsellik bir etik problem olarak mevcut bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hasta hekim ilişkisi,
Eğitici asistan ilişkisi,
Uygunsuz cinsellik

T Klin Tıp Etiği 2001, 9:87-91

Summary

In this study behaviours of 251 psychiatry residents, specialists, and academicians in 30 centres are surveyed about sexual relations with patient-physician and resident-educator.

A semi-structured questionnaire contains 67 questions asking to psychiatrists about their socio-demographic statuses, questions about some ethical dilemmas and about philosophy of psychiatry. Of these questions 4 were about sexual misconduct and 6 socio-demographic ones are contained in this study and other questions are not related with this issue are not handled here. Psychiatrists were asked whether they have had any sexual relation with their patients and/or educators. As a result in Turkey sexual relation with the patients are found % 1.2, and relation with the educators are found % 1.6 and totally % 2.8.

These ratios are found to be lower than the ratios of other countries. But sexual relation with the patients or with educators is found to be an ethical problem in our country yet.

Key Words: Patient physician relationship,
Resident educator relationship,
Sexual misconduct

T Klin J Med Ethics 2001, 9:87-91

Geliş Tarihi: 28.08.2001

Yazışma Adresi: Dr.Haluk A. SAVAŞ
Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi
Psikiyatri AD,
Kolejtepe, 27100 GAZİANTEP

Giriş ve Amaç

Hipokrat'tan bu yana hekimlerin hastalarıyla cinsel ilişkisi yasaklanmış olmasına rağmen özellikle Amerika'da A.P.A (American Psychiatric Association) etik komitesine yapılan şikayetler

arasında bu konuda son yıllarda önemli bir artış olmuştur (1).

Hasta hekim ilişkisinde cinselliğin ortaya çıkması tıp etiğinde uzun bir süredir tartışılan bir konudur. Bu ilişki hasta hekim arasındaki güvenin ve tedavi ortamının oluşmasına engeldir. Psikiyatristlerin diğer hekimlere nazaran hastalarıyla daha çok cinsel ilişkiye girdikleri yayınlarda belirtilmektedir (2). Böyle bir ilişkinin psikiyatristin güvenilirliğini sarsacağı dolayısıyla tedavi ilişkisini bozacağı ortadadır.

Gartrell ve arkadaşlarının bir makalesinde yer alan görüşe göre; "Eğitici ve asistan arasındaki cinsel ilişki hekim-hasta arasındaki ilişkide olduğu gibi bir tür transferansı içermektedir. Sözelimi öğrencinin eğitimisine yaltaklanması kolayca "aşk" şeklinde yanlış anlaşılabilir. "Rızayla olsa bile öğrencilerle cinsel ilişki eğitici açısından zevki için eşit olmayan bir ilişkiyi kendi çıkarına kullanmaktır" (3). Psikiyatri eğitiminde eğitici ve asistan arasındaki cinsel ilişkinin eğitimi dolayısıyla tedavi süreçlerini de etkileyebileceği söylenebilir.

Psikiyatride hasta-hekim arasındaki cinselliği araştırabilmek için öncelikle açık düşünmeye ihtiyaç vardır (4). Batıda gelişen bu etik sorun nedeniyle psikiyatristlerin bu konuyu eğitim programı içerisinde de tartışmak eğilimi oldukları görülmektedir. Psikiyatri eğitimi hakkında yapılan bir araştırmada psikiyatristlerin %37.5'i hasta-hekim cinselliğini konu alan etik'le ilgili bir seminer verilmesinin gerekli olduğunu söylemişlerdir (5).

Türkiye'deki psikiyatristlerin hastaları ve eğitimcileriyle cinsel ilişkileri konusundaki tutumlarının araştırılması ve bu verilerin diğer ülkelerdeki sonuçlarla karşılaştırılması mesleğimizin bilimsel seviyesinin yanında tedavi ve eğitim safhalarında meslek ahlakı açısından hangi seviyede olduğunu ortaya koyacaktır. Bu amaçla Türkiye'deki psikiyatristlerin eğitimcileriyle, hastalarıyla cinsel ilişki kurup kurmadıkları soruldu. Davranışlar ile sosyo-demografik verileri arasındaki ilişki araştırıldı. Bu çalışmada Türkiye'de psikiyatrist-hasta ve psikiyatrist-eğitici ilişkisinde "cinsellik" in yaygınlığının tespiti ve buradan

doğabilecek hukuki ve etik sorunlara yardımcı olabilecek tartışmalara dikkat çekilmesi amaçlandı.

Materyel ve Metod

Bu çalışma ülkemizdeki 30 ayrı merkezde çalışan 251 psikiyatri asistan, uzman ve akademisyeninin bazı etik problemler karşısındaki tutum ve davranışları ve psikiyatri felsefesine ilişkin görüşlerinin araştırılırlığı daha geniş konuları tarayan bir çalışmanın cinsellikle ilgili alt başlığını içermektedir. Bu alt başlıkta hasta-psikiyatrist, psikiyatrist-eğitici arasındaki cinsel ilişki konusundaki davranışları araştırılmıştır. 67 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir anket formunun 6 sorusuyla cinsiyet, medeni durum, yaş, ihtisas yaptığı kurum, mesleki statüleri, meslekteki çalışma süreleri sorulmuştur. Cinsellikle ilgili 4 soru soruldu (Toplam 10 soru). Anket formunun ilk sayfasında hekimlerin verecekleri yanıtların kişilerle ilişkisinin gizli tutulacağına dair yazılı güvence verildi. Çalışmanın başında bütün formların sandığa toplanması özellikle gizlilik ve güvence açısından planlanmış olmasına rağmen, pratik zorluklar nedeniyle terk edildi. Formlar üç hekim tarafından çalışmaya katılan psikiyatristlere elden ulaştırıldı. Toplam 332 kişiye ulaşıldı. 298 adet psikiyatristin cevapları geri alındı. Bunlardan 253 tanesi 1 saat içerisinde beklenerek elden alındı. 27'si posta yoluyla geri alındı. 18 adet form da sandıktan alındı. 47 adet form 4 veya daha fazla soru cevaplanmadığı için çalışma dışı bırakıldı. Böylece çalışmaya geçerli kabul edilen 251 form alındı. Bize ulaşmayan 34 formdan 18 psikiyatrist çalışmaya katılmayacağını belirtti. 16 formun posta ile gelmesi beklenirken elimize ulaşmadı.

Psikiyatristlere cinsellikle ilgili şu sorular soruldu:

1-Bugüne kadar herhangi bir hastanızla cinsel ilişkiniz oldu mu ?

"A- Evet"

"B- Hayır"

2 -Bugüne kadar herhangi hastanızla cinsel ilişkiniz oldu ise kaç hasta ile?

"A- Bir hasta"

"B- Birden fazla hasta "

3 -Bugüne kadar psikiyatri eğitiminizde herhangi bir eğiticinizle cinsel ilişki yaşadınız mı?

"A- Evet"

"B- Hayır"

4-(Bir önceki soruya cevap evet ise) Bugüne kadar psikiyatri eğitiminizde kaç eğiticinizle cinsel ilişki yaşadınız ?

"A-Bir eğitici"

"B-Birden fazla eğitici"

Psikiyatristlere cinsellikle ilgili soruların cevaplarıyla, sosyodemografik verileri karşılaştırıldı. Ortaya çıkan rakamların oldukça düşük olması nedeniyle herhangi bir istatistik uygulanmadı fakat dökümü yapıldı.

Bulgular

Hastası ile cinsel ilişki kurduğunu belirten 3 hekimin %100'ü erkek, 40 yaş üzerinde, evli, uzman ya da eğitici ve meslekte 10 yıldan daha eski hekimlerdir. Hem hastalarla hem de eğiticiler-

Tablo 1. Hastasıyla veya eğiticisiyle ilişki kurup kurmama açısından hekimlerin sosyodemografik verilerinin dökümü

Sosyo-demografik özellikler	Hastası ile ilişki kuran		Eğiticisi ile ilişki kuran		Toplam ilişki kuran	
	n	%	n	%	n	%
Cinsiyet:						
Erkek (n=167)	3	1.8	2	1.2	5	3.0
Kadın (n= 84)	0	0	2	2.4	2	2.4
Yaş grubu:						
£ 29 (n= 99)	0	0	1	1.0	1	1.0
30-39(n=105)	0	0	1	0.9	1	1.0
≥ 40 (n=47)	3	6.4	2	4.3	5	10.6
Medeni durum:						
Evli (n=166)	3	1.8	3	1.8	6	3.6
Bekar (n= 82)	0	0	1	1.2	1	1.2
Dul (n= 3)	0	0	0	0	0	0
Statüsü:						
Asistan (n=144)	0	0	2	1.4	2	1.4
Uzman (n= 42)	2	4.8	2	4.8	4	9.5
Diğer (n= 65)	1	1.5	0	0		
Meslekteki süresi:						
0-4 yıl (n=144)	0	0	2	1.4	2	1.4
5-9 yıl (n= 44)	0	0	0	0	0	0
10-14 yıl (n= 25)	1	4.0	1	4.0	2	8.0
≥ 15 yıl (n= 38)	2	5.3	1	2.6	3	7.9
Uzmanlık aldığı yer:						
Devlet hastanesi (n=141)	1	0.7	1	0.7	2	1.4
Üniversite hastanesi (n=106)	2	1.9	3	2.8	5	4.7
Yurtdışı (n= 4)	0	0	0	0		
Toplam (n=251)	3	1.2	4	1.6	7	2.8

Hastası ile cinsel ilişki deneyimi olan hekim sayısı : 3

Bu konuda cevap vermeyen : 2

Eğiticisi ile cinsel ilişki deneyimi olan hekim sayısı: 4

Bu konuda cevap vermeyen : 4

le ilişkiye girme çoğul kişilerle olmamıştır. Kadın psikiyatristlerden hastalarıyla cinsel ilişki kurduğunu belirten yoktur. Eğiticisiyle cinsel ilişki kurma kadın psikiyatristler arasında erkeklere kıyasla 2 kat daha fazla görülmektedir (Tablo 1).

Tartışma

Hasta-hekim ilişkisinde hastaların psikiyatriste bağlanması diğer tıp branşlarından daha fazla görülmektedir (6). Amerika'da psikiyatristler hakkında etik komitelere yapılan şikayetlerin en önemli bölümünün konusunu hekim-hasta cinsel ilişkisi oluşturmaktadır. American Psychiatric Association'ın (A.P.A) etik komitesine 1985-1990 yılları arasında hastalar tarafından yapılan ve psikiyatristlerin hastalara cinsel açıdan kötü davranımlarını içeren şikayetlerin sayısı 289 dur. Bu şikayetlerin 259'u erkek psikiyatristler hakkında iken 30'u bayan psikiyatristler hakkındadır. Yani şikayet edilen psikiyatristlerin içinde kadınların oranı % 10.4 dür. Bu yıllar arasında A.P.A. 'nın ortalama olarak üyelerinin toplamı 35.000 dir. Ve bunun 27.000'nini erkek 8.000'ni bayan üyeden oluşmaktadır (1). Amerika'da 1972-1983 yılları arasında A.P.A. etik komitesine yapılan başvurularda ise hastaların cinsel olarak kötüye kullanımı en çok şikayet nedenidir. 94 A.P.A üyesi bu nedenle suçlanmış, etik komite 9 kişiyi suçlu bularak üyeliğini düşürmüştür(7). Komiteye başvuran hastaların büyük bir çoğunluğunu 'borderline' kişilik bozukluğu olanlar oluşturmaktadır (8). Gartrell ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada psikiyatristlere hastalarıyla cinsel ilişkileri sorulmuştur. Bayan psikiyatristlerin % 3.1'i hastalar ile cinsel ilişkiye girdiğini belirtirken, bu oran erkek psikiyatristler arasında % 7.1 olarak tespit edilmiştir. Genel olarak oran %6.4 dür (9). Başka bir çalışmadaki oranlar şöyledir; hastalarıyla cinsel ilişkiye giren erkek psikiyatristler %7.9, bayan psikiyatristler %2.2 ve genel oran %6.6' dır (10). Her iki çalışmada da hastasıyla cinsel ilişkiyi başlatan tarafın %90'ı erkek, hastaların arasında da hekimler ile ilişkiye girenlerin çoğunluğu bayandır.

Gartrell ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada 1316 psikiyatristten 54'ü (% 6.4) kendi hastalarıyla cinsel ilişkiye girdiklerini belirtmişlerdir.

Bunlardan 9'u asistan oldukları esnada bu ilişkiye girmişlerdir. Bu çalışmada cinsel ilişkiye giren psikiyatristlerin istatistiksel derecede anlamlı olarak, daha çok erkek oldukları ve kişisel psikoterapi ve analizden geçtikleri anlaşılmıştır (9). Cinsel ilişkiye giren psikiyatristlerden % 66.7'si bir hastayla %33.3'ü birden fazla hastayla ilişkiye girmiştir. Bunların içinde en çok 12 ilişkiye girilmiştir. Yine birden çok hastayla ilişkiye girenlerin istatistiksel olarak erkek oldukları bulunmuştur.

Gartrell ve arkadaşlarının başka bir çalışmasında asistanların %83.1'i hekim hasta ilişkisinin her halükarda etik dışı olduğunu %11.2'si ise eğitici-asistan ilişkisinin her halükarda etik dışı olduğunu belirtmişlerdir. Asistanların %4.9'u eğitimcileriyle cinsel ilişkiye girdiklerini belirtmişlerdir. Eğitimcileriyle ilişkiye giren kadın asistanların oranı %6.3 iken erkeklerin oranı %3.9 dur (3). Kanada' da 314 hekimin katıldığı bir çalışmada eğiticile cinsel ilişkiye giren erkeklerin oranı % 1.2 iken kadınların oranı ise %4.1 dir (11).

Ulaşabildiğimiz kaynaklar çerçevesinde çalışmamız Türkiye'deki psikiyatri pratiğinde hasta-hekim, asistan-eğitici arasındaki cinselliği işleyen ilk çalışmadır.

Çalışmamızda hastasıyla cinsel ilişki kuran hekimlerin oranı %1.8' idi. Bayanların oranı ise %0 idi. Eğiticisiyle cinsel ilişkiye giren erkek psikiyatristlerin oranı %1.2 iken, kadın psikiyatristlerin oranı %2.4 dür, genel oran ise %1.6 dir. Hem hastalarla hem de eğitimcilerle ilişkiye girme çoğul kişilerle olmamıştır. Çalışmamızdaki oranların diğer çalışmalardaki oranlardan düşük oluşunun muhtemel sebepleri şunlardır; 1-Çalışmadaki formun denekler tarafından doldurulduktan sonra büyük bir oranla elden toplanmış olması(%75). 2-Ülkeler arası kültürel farklılık nedeniyle, bu oran ülkemizde gerçekten düşük olabilir. Yine çalışmamızda hastasıyla cinsel ilişkiye girenlerin %100'ü 40 yaşından büyüktü, ve mesleki statüleri %67 uzman, %33 eğitici idi. Eğiticile cinsel ilişkiye girmede kadınların oranının erkeklerden yüksek olduğu ve bu sonucun diğer çalışmalarla uyumlu olduğu gözlenmektedir.

Sonuç

Hasta-hekim ilişkilerinde "cinsellik" düşük oranlarda da olsa ülkemizde de saptanan bir durumdur. Halihazırda kamuoyuna mal olacak kadar yaygın değildir. Bununla birlikte "cinsellik" dünyada olduğu gibi ülkemizde de etik bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Psikoterapilerin geleceğini etkileyebilecek önemli bir nokta da hasta-hekim ilişkisindeki "cinsellik" dir (12). Bu konuda hekimlerin transferans/kontrtransferans mekanizmalarına karşı duyarlı olmaları doğabilecek tedavi başarısızlıklarını ve hukuki sorunları azaltabilecektir. Cinsellik konusunda daha ayrıntılı, psikiyatristlerin sadece davranışlarını değil bunun yanında bu konudaki görüş ve tutumlarını da araştıran çalışmalara ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

1. Mogul MK, Ethic Complaints against Female Psychiatrists. Am J Psychiatry 1992 May; 149: 5.
2. Lymberis M. Sexual Misconduct: Reporting Ethical Concerns, Tenth. World Congress Of Psychiatry Madrid August 1996.
3. Gartrell N, Herman J, Olarte S et al. Psychiatric Residents' Sexual Contact with Educator and Patients: Results of a National Survey. Am J Psychiatry 1988 June; 145: 690-4.
4. Hernandez SR. Ethics and Human Sexuality. Tenth. World Congress Of Psychiatry Madrid August 1996.
5. Coverdale JH, Bayer Timothy, Isbell P. Are We Teaching Psychiatrists to Be Ethical. Academic Psychiatry 1992 Winter; Vol:16 No:4 199-205.
6. Busse EW. Ethics and Psychiatry-Old and New Issues. Am J Psychiatry 1984 March; 141:3 410-1.
7. Moore RA. Ethics in the Practise of Psychiatry: Update on the Results of Enforcement of the Code. A. J. Psychiatry 1985 September; 142:9.
8. Mogul KM. Letter. Therapist-Patient Sexual Involvement A J Psychiatry 1989 October; 146:10.
9. Gartrell N, Herman J, Olarte S et al. Psychiatrist-Patient Sexual Contact: Results of a National Survey, I: Prevalence . Am J Psychiatry 1986; 143: 1126-31
10. Derosis H, Hamilton JA, Morisson E, et al. Letter . Am J Psychiatry 1987 May; 144:5 688-9.
11. Carr ML. Robinson GE, Stewart DE et al. A survey of Canadian Psychiatric Residents Regarding Resident-Educator Contact . Am J Psychiatry 1991 Feb; 148 (2) 216-20.
12. Schestatsky S. Ethical Issues and Dilemmas: Patient Therapist Sexual Involvement. Tenth World Congress Of Psychiatry Madrid August 1996.